

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Борис Тодоров Колев – НИГГГ при БАН

Относно: дисертационен труд на тема „Стратегиите за местно развитие – инструмент за пространствен растеж. На примера на МИГ в България”, разработен от докторант Оник Дикран Арабян

Данни за докторанта:

Оник Дикран Арабян е роден на 26 май 1986 г. в Ямбол. Завършва средното си образование в математическа гимназия в Ямбол. През периода октомври 2005 г – септември 2009 г. следва специалност „география” в ГГФ на СУ „Св. Кл. Охридски” и получава образователната степен „бакалавър”. От ноември 2009 г до март 2011 г. след завършване на магистърските програми: „Анализ и управление на риска; Организационна култура и ГИС” получава степента „магистър по регионално развитие и политика”. През периода февруари 2014 – 2017 г. е „докторант” по професионално направление 4.4 Науки за Земята (Икономическа и социална география – регионално развитие) към Катедра „Регионална и политическа география” на ГГФ. Отчислен е с право на защита със заповед № РД 20-280/7.02.2017 г. на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски”.

Анализ на дисертационния труд:

Темата на представената дисертация е сравнително нова за българската социално-икономическа география. По същество тя е цял нов раздел, поглед или подход при агрогеографските изследвания. Същевременно изисква и задълбочени познания, както по отношение на емпиричен материал, така и във връзка с националната нормативна уредба и съответните документи на ЕС и ЕК.

В този смисъл приветствам докторантът Оник Арабян, че се е заел с трудна и нова проблематика, която би трябвало да постепенно да поразчупи стереотипите, свързани със споменатите вече икономгеографски и/или регионални изследвания на страната. Мисля, че дори самата тема е новаторска за българската география, заслуга, за чиито избор със сигурност има и научния ръководител.

Структурата на дисертацията включва:

Увод, Три глави, Заключение, Справка за приносите, Използвана литература, Списък на фигурите и таблиците и приложения. Общият обем е 238 страници.

В **Увода** са определени обекта, предмета, основната хипотеза на изследването, целта и произтичащите от нея задачи. На 8 стр. са дефинирани кратко и ясно обекта и предмета по следния начин: *„обект на изследването са Стратегиите за местно развитие (СМР) в селските райони на България, прилагани от Местни инициативни групи (МИГ) по подхода ЛИДЕР. Предмет на изследването са особеностите и характеристиките на Стратегиите за местно развитие (СМР) и Местните инициативни групи (МИГ), и потенциалната им способност да се превърнат в основен инструмент за пространствен растеж на българските региони*”. Основната хипотеза на 9 стр. е представена под формата на следния въпрос: *„Възможно ли е чрез прилагането на Стратегии за местно развитие да се окаже достатъчно значимо пространствено въздействие на селските (рурални) райони в България?”* На същата страница докторантът е поставил основната цел на своето изследване, която е представена така: *„Целта на дисертационния труд е да се проследят, анализират и оценят възможностите на Стратегиите за местно развитие в рамките на подхода ЛИДЕР, посредством работата на Местни инициативни групи в България, да бъдат инструмент за устойчив пространствен растеж. За нейното осъществяване, докторантът е предвидил решаването на 6 изследователски задачи. Избраните методи са подходящи за извършването на дисертационното изследване, но е могло да бъдат и повече.*

В **Глава Първа „Теоретични и методологически основи на регионалните изследвания”** са представени главните методологически основи и понятия свързани с регионалната изследователска теория и практика. Текстът дава богата теоретична информация. Направен е задълбочен преглед на схващанията на редица български и чужди учени по отношение на използването на терминологията, свързана с регионалното развитие. От този преглед личи доброто познаване на основните литературни източници по тази проблематика. Основателно особено внимание е обърнато на някои основни понятия като *„географско пространство”, „район”, „регион”, „регионално развитие”, „стратегическо планиране”* и други. Искам специално да подчертая, че докторантът не се е задоволил само с преглед на посочените, както и на други, термини, и на стр. 18 е дал свое определение на *„район”*. Според него *„районът представлява географска и/или административна единица, състояща се от отделни елементи, които в своята съвкупност му придават системни*

характеристики, различаващи го по един или друг признак от другите район”. Тъй като все още няма единно разбиране за съдържанието на това основно понятие и по предложеното от него може да се спори, но го приемам като опит за теоретичен принос. В тази глава сравнително подробно са представени нормативните документи на ЕС, както и българската нормативна уредба, уреждаща приложното поле на плановете, стратегии, програми и други в сферата на регионалното развитие и планиране. Това показва, че О. Арабян е добре запознат с тази материя.

В Глава Втора *„Фактори за въздействие, подходи и стратегии за местно развитие”* задълбочено и компетентно са представени и анализирани 5 – те фактора за въздействие, подходите и стратегиите за местното развитие, както и другите документи, свързани с тази проблематика. Докторантът справедливо ги е разделил на *„външни (международни)”* и *„вътрешни (национални)”*. Направен е и анализ на всеки един от тях, като отбелязвам значението, което е отделено на *„Мястото на географията в планирането на политики за местно развитие в България”* (стр. 66-75). Представени и оценени са и основните социално-икономически фактори, влияещи върху регионалното и местното развитие (стр. 75-80). Определено внимание е обърнато и на политическите фактори. Докторантът е представил сравнително подробно основният инструментариум на подходите и стратегиите за местно развитие. Дал е и примери за успешно местно развитие (о. Хиумаа в Естония и други). Правилно е представена на кратко със своите възможности и Общата селскостопанска политика на ЕС.

Глава Трета *„МИГ в България: Пространствен растеж и развитие”* е сърцевината на дисертационното изследване. В нея са представени мястото, ролята и функциите на МИГ, както и тяхната дейност от началото на първия програмен период след приемането на България в ЕС. Добре са разкрити основните трудности пред предприемачите и публично-частното партньорство в рамките на местните инициативни групи (стр. 121-122). Основният инструментариум е представен чрез няколко подхода: *„териториален, чрез стратегиите за развитие, ЛИДЕР, интегрален, новаторски, работа в мрежа и кооперативен (сътрудничество)”* (стр. 123-127). Основателно и компетентно са анализирани възможностите за финансиране, представени на стр. 144-145. Обърнато е внимание и на някои административно-нормативни пречки пред бенефициентите като *„правилата за допустимост да бъдат насочени към това,*

кое не може да бъде финансирано, а не към подробно описание на всичко, което може да се финансира”, „неустойчивата и често променяна уредба чрез различни допълнителни изисквания, промени на цени”, „различните формуляри за кандидатстване” и други, приемани за по-маловажни подробности, които са също пред пречките за получаване на финансиране (стр. 180-186). Докторантът справедливо критикува някои аспекти по отношение преговорния процес относно Главите „Земеделие” и „Регионално развитие” за членството на България в ЕС (стр. 187). Той подлага на критика и развитието и не съвсем обмислените реформи в земеделието на страната след 1990 г. (стр. 189). Справедливо е засегнат и въпроса за мястото на земеделските кооперации за развитието на отрасъла (стр. 198). Обосновано е доказано значението на сътрудничеството между МИГ и другите участници в земеделския бизнес (стр. 199 и 205). Личи много доброто познаване на нормативната уредба, както и критично авторско отношение. В същност МИГ и СМР са толкова тясно свързани, че могат да се приемат за припокриващи се инструменти. По същество те са локалното равнище (LAU) на регионалното развитие, без формално да са представяни като такива. На редица места докторантът е представил своето мнение и отношение, което съдържа приноси.

По темата на дисертационния труд има две самостоятелни научни публикации: *Abyan, O. Public infrastructure policies and economic geography. Bulletin of the Serbian Geographical Society 96 (1), pp. 93-104 Belgrade, 2016* и *Арабян, О. Семейните стопанства в България – преглед и перспективи за развитие, ГСУ, ГГФ, кн. 2 География* (под печат). Подготвил е и трета статия, озаглавена „Местните инициативни групи (МИГ) – инструмент за насърчаване на вертикалното коопериране в България”, която още не е представена за публикуване.

Докторантът О. Арабян е бил организатор на 19 експертно-консултантски прояви, както и ръководител на 3 проекта с европейско финансиране.

Приемам формулираните приноси и към тях нямам забележки.

По-долу отбелязвам някои забележки по отношение на някои текстове.

Критични бележки:

1. На стр. 42 Арабян предлага: „В заключение можем да обобщим острата нужда от това българската държава да увеличи (разрои) броя на общини си и да проведе нужните реформи за по-голяма децентрализация на местните

общности”. Такова предложение едва ли е рационално, защото и сега практически 232 общини са определени от ДФЗ като селски. Те са слаби в икономическо и демографско отношение, особено онези от тях, които имат за общински центрове села като Чупрене, Г. Дамяново, Макреш, Крушари, Кайнарджа и други. Дори и общини с градски центрове като Етрополе, Ихтиман и много други, чието население е под прага на 30 хил. жители и са с гъстота по-малка от 150 д/кв. км, ако се раздробят тяхната нежизнеспособност ще нарасне значително. Представете си тези и още много други да се разделят. Това би било направо пагубно. Ако се имат предвид общини с центрове областни градове, това би трябвало да се посочи.

2. Обемът на Глава Първа - 51 страници, е непропорционално голям в сравнение с цялата дисертация, която е 238 страници.
3. Би могло да се посочат повече конкретни примери за функционирането на МИГ през първия програмен период 2007 – 2013 г.
4. Има известно прекаляване с приложенията и специално прилагането на нормативни документи, които са известни, имат справочен характер и не представляват новост.

Няма нарушения на процедурата. Спазени са изискванията на ЗРАСРБ и неговият Правилник.

В заключение, смятам, че дисертацията на Оник Арабян е в завършен вид. Докторантът показва, че може да провежда самостоятелни изследвания, което е основно изискване и условие за присъждане на ОНС „Доктор” , поради което предлагам на Уважаемите членове на Научното жури да присъдят ОНС „Доктор” на Оник Дикран Арабян.

**11 април 2018 г.
СОФИЯ**

Рецензент: проф. Борис Колев